

2. Ігнатенко М. А. Генезис сучасного художнього мислення / М. А. Ігнатенко. – К. : Наук. думка, 1986. – 286 с.
3. Криса Б. Інтертекстуальність у вимірах українського бароко / Богдана Криса // Вісник Львівського університету : Серія філологічна. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2003. – Вип. 30. – С. 3–6.
4. Лосев А. Ф. История античной эстетики : История тысячелетнего развития : В 8-и т. / А. Ф. Лосев. – М. : Фоллио АСТ, 2000. – Т. 1 : Ранняя классика. – 848 с.
5. Ткаченко О. Г. Українська класична елегія / Олена Ткаченко. – Суми : СумДУ, 2004. – 256 с.
6. Чижевський Д. І. Антична література в старій Україні // Українське літературне бароко : Вибрані праці з давньої літератури / Д. І. Чижевський. – К. : Обереги, 2003. – 326 с.
7. Шевчук Т. С. На перехресті епох: антична література у творчості Григорія Сковороди / Т. С. Шевчук. – Ізмаїл : СМІЛ, 2010. – 360, [2] с.

Список джерел ілюстративного матеріалу:

8. Загул Д. Ю. Поезії / Д. Ю. Загул. – К. : Рад. письменник, 1990. – 326 с. (Б-ка поета).
9. Тичина П. Г. Зібрання творів : У 12 т. – Т. 1 : Поезії 1906 – 1934 / П. Г. Тичина. – К. : Наук. думка, 1983. – 735 с.

УДК 821.161.2 – 3.09+929Пашковський

Д. Д. Гнілицька,

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», м. Сєвєродонецьк

«МІСТО / СЕЛО» ЯК ОДНА З ФОРМ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У РОМАНІ Є. ПАШКОВСЬКОГО «СВЯТО»

У статті здійснено спробу дослідження специфіки функціонування форми міжкультурної комунікації «місто / село» в романі Є. Пашковського «Свято». Автор статті розкриває зміст поняття «міжкультурна комунікація», з'ясовує художні особливості втілення форми міжкультурної комунікації «місто / село» в романі, аналізує художній текст з метою визначення особливостей функціонування форми міжкультурної комунікації «місто / село», а також окреслює шляхи подальшого дослідження цієї теми в прозовій творчості митця. Акцентовано увагу на тому, що виокремлені аспекти міжкультурної комунікації свідчать про реальний міжособистісний конфлікт між сільським і міським способами буття для мешканців. Такий конфлікт породжує екзистенційні зміни на багатьох рівнях життя людей.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, місто, село, опозиція.

В статті предпринята попытка исследования специфики функционирования формы межкультурной коммуникации «город / село» в романе Е. Пашковского «Праздник». Автор статьи раскрывает содержание понятия «межкультурная коммуникация», выясняет художественные особенности воплощения формы межкультурной коммуникации «город / село» в романе, анализирует художественный текст с целью выделения особенностей функционирования формы межкультурной коммуникации «город / село», а также намечает пути дальнейшего исследования этой темы в прозе писателя. Акцентировано внимание на том, что выделенные аспекты межкультурной коммуникации свидетельствуют о реальном межличностном конфликте между сельским и городским способами бытия для жителей. Такой конфликт порождает экзистенциальные изменения на многих уровнях жизни людей.

Ключевые слова: межкультурная коммуникация, город, село, оппозиция.

The article attempts to study the specifics of the forms of intercultural communication «the city / the village» in the novel «The holiday» by E. Pashkovsky. The author discloses the content of the concept «intercultural communication», explains the artistic features of the embodiment forms of the intercultural communication «the city / the village» in the novel, analyzes literary text to identify a functioning form of intercultural communication «the city / the village», and outlines further research on this topic in the writer's prose. It is put emphasis on the fact that the selected aspects of intercultural communication reveal that interpersonal conflict between rural and urban ways of life for residents. This conflict raises existential changes at many levels of people's lives.

Key words: intercultural communication, the city, the village, opposition.

У сучасних умовах розвиток культурних зв'язків відбувається в різних сферах людського життя – туризмі, спорті, особистих контактах тощо. Соціальні, політичні та економічні стрімкі зміни призводять до того, що все більше людей змушені долати культурні бар'єри, які раніше їх розділяли. Взаємодія культур здійснюється саме через контакти між окремими людьми. Такі контакти представляють процес міжкультурної комунікації. Поняття «міжкультурна комунікація» ввели в науковий обіг Р. Трейгер і Е. Холл у своїй роботі «Культура і комунікація. Модель аналізу» (1954), які визначали її як ідеальну мету, до якої повинна прагнути людина у своєму бажанні якомога краще та ефективніше адаптуватися до навколишнього світу.

Е. Холл у праці «The Silent Language» («Німа мова», 1959 р.) більш докладно розвинув ідеї і показав тісний зв'язок між культурою й комунікацією. Фактично поняття «міжкультурна комунікація» виникає як констатація факту взаємодії культур. Тут культура постає однією з основ соціально-комунікативного процесу. Вона пронизує всі аспекти суспільного життя, впливає на розвиток та саморозвиток людини, формування її особистої картини світу, характеризує її ставлення до інших людей. Відповідно до цього комунікативні процеси стають причиною оновлення культури, а людина виступає одночасно і суб'єктом, і об'єктом взаємодії різних культур. У вузькому значенні термін «міжкультурна комунікація» з'явився в літературі в 1970-х роках. У праці Л. Самовара і Р. Портера «Комунікація між культурами» («Communication between Cultures») 1972 року також подано визначення міжкультурної комунікації, яке в цілому збігається з попередніми. Проблеми міжнародної комунікації, типологія такої комунікації, взаємозалежність культури і комунікації, взаємодія різних культур досліджувались у роботах багатьох науковців: Н. Гасанова, Л. Дробіжевої, Б. Єрасова, В. Конецької, О. Леонтовича тощо.

Ф. Бацевич у своєму «Словнику термінів міжкультурної комунікації» дає таке визначення: «Комунікація міжкультурна (у широкому значенні слова) – увесь спектр можливих типів спілкування, який відбувається понад межами можливих соціальних груп (дискурсивних систем), починаючи від груп, представники яких є носіями різних культур, до комунікації між чоловіками і жінками або колегами різного віку тощо» [1]. Поняття міжкультурної комунікації на сучасному рівні є всеохопним. Важливим складником культури завжди була і залишається художня література, покликана розвивати в людині естетичні смаки, любов до слова. Оскільки твори художньої літератури написані природною мовою, опрацьованою майстрами слова, можемо говорити про комунікацію між читачами і авторами. Доречно звернути увагу на той факт, що першими і другими можуть бути люди різних національностей, віросповідань, соціальних прошарків, чоловіки і жінки,

міські і сільські мешканці тощо. Отже, твори художньої літератури стають таким чином невід'ємним компонентом процесу міжкультурної комунікації, що зумовлює актуальність їх дослідження на сучасному рівні. Для розгляду і вивчення питання особливостей функціонування форм міжкультурної комунікації у творах художньої літератури ми звернулися до творчості відомого українського письменника Є. Пашковського.

Творчість митця у контексті літературного процесу розглядають: Є. Баран («Роман Євгена Пашковського «Свято»: через десять років»), Н. Зборовська («Романи Євгена Пашковського (Поступ художнього пошуку)»), І. Іванишина («Погляд на сучасну прозу через призму творчості Євгена Пашковського»), С. Квіт («Євген Пашковський: вільний муляр готичної вежі»), «Одкровення на зламі тисячоліть»), О. Проценко («Мандрівка у свято безнадії і самотності (проблема духовного змертвіння особистості у романі Є. Пашковського «Свято»)»), М. Сулима («Житомирська прозова школа у дзеркалі давньої української літератури»), В. Шевчук («Чи ж буде вороття додому? [Передмова до публікації роману «Свято»]») тощо. Усі статті дослідників насичені елементами аналізу прозових творів Є. Пашковського, які вони відносять до стилістичного потоку чи потоку свідомості. Однак, вивченню питання особливостей функціонування форм міжкультурної комунікації у творах письменника не було присвячено жодної наукової студії. Дослідження аспектів функціонування форми міжкультурної комунікації «місто / село» у романі письменника «Свято» стає таким чином актуальним.

З огляду на зазначене, мета нашого дослідження полягає у виявленні аспектів функціонування форми міжкультурної комунікації «місто / село» у романі письменника «Свято». Поставлена мета передбачає реалізацію наступних завдань:

- теоретичне визначення поняття «міжкультурна комунікація»;
- аналіз тексту роману з метою визначення особливостей функціонування форми міжкультурної комунікації «місто / село» у романі;
- з'ясування художніх особливостей втілення форми міжкультурної комунікації «місто / село» в романі письменника «Свято»;
- окреслення шляхів подальшого дослідження форм міжкультурної комунікації у творах Є. Пашковського.

За формою міжкультурної комунікації твір художньої літератури є непрямом формою. Оскільки ми досліджуємо урбаністичний роман Є. Пашковського «Свято», нас цікавить мікрорівень, на якому відбувається міжкультурна комунікація, – комунікація між міськими і сільськими мешканцями. Вона ґрунтується на відмінності між містом і селом у стилі і темпі життя, загальному рівні освіти, іншому типі міжособистісних відносин, різній «життєвій філософії».

Роман Є. Пашковського представляє собою синтез народницької стилістики з її ідеалізацією і драматизацією селянського світу і прагматичність міста з його чужинністю і жорстокістю. Автор втілює традиційну сюжетну лінію: шлях селянина-українця до міста з метою його підкорення. Є. Пашковський розповідає історію Андрія Подорожного, який повертається з афганської війни і прямує до міста. Головним топосом роману виступає Київ. Місто вимагає від Андрія прагматичності, твердого реалізму, раціонального мислення, висуває нові правила життя, викликаючи на своєрідну дуель.

Першу відмінність міста від села репрезентує стиль і темп життя мешканців. Якщо село викликає у героя легкі і радісні відчуття єдності з природою, повертає у думках до благодатної пори дитинства, юності: «... стежка, спутана пагонами суниць, мальва в затінку підгнилого плоту, хата, куди забігали смалити вільшинове листя... <...> Між кропив'яної зелені, між ситнику і хробусту іржавів звіробій, прядиво чебрецю височіло на купинах; йдучи від ліска бачили: хмари над шиферними покрівлями манячать у блакиті, підпливають назустріч хлібам, лише хмари і білі сільські дахи, підпираючи, втримують небо...» [3, с. 8], то місто зі своїм стрімким і безжалювим ритмом, навпаки, навіює своєрідні апокаліптичні відчуття: «Сонця ще не було, туман, осідаючи на тополиному листі, скрапував росою, машини розвозили бензиновий сморідок, – місто ковтало листяний шелест досвітку» [3, с. 9]. Символічним у цьому розумінні постає метро, яке для сільської людини здається своєрідним підземеллям. Є. Пашковський майстерно вводить у текст епізод із сільською бабусею у метро, яке видалось їй пеклом: «...божилась на криваві сигнальні вогні, «ой, людоньки, пекло, живісіньке пекло, оно жахтить, оно що робиця, живе пекло...» [3, с. 42]. Митець навмисно гіперболізує, акцентуючи таким чином увагу на опозиції сприйняття іншого життєвого середовища.

Наступна різниця показана автором у типі міжособистісних відносин. Чітка опозиція «чоловік – жінка» (головний герой роману Андрій і його кохані жінки дівчина Надя) представлена у тексті роману як опозиція «романтичне – прагматичне». У даному випадку саме чоловік із чистотою почуттів, сільською простотою постає своєрідним символом романтичного, а жінка з реального урбанізованого міста стає символом прагматичного. Андрій закоханий у Надю, мріє про одруження. Їхнє перше побачення після розлуки показано у яскравому стилі: «Андрій уявив: на честь мого приїзду Надя пропустить заняття, куди подасося? Можна взяти пляшчину сухого вина і картоплі в торбину, на річковому вокзалі придбати квитки і старезним теплоходом піднятися проти течії по Дніпру, де повинь причесала осоку в прибережжі, нанесла хмизу, ним можна розвести вогонь, гріти руки, вигрібати патиком обвуглені картоплини, малими ковтками попивати вино і цілуватись холодними від вина губами» [3, с. 9]. Прагматично і дещо феміністично зображено у романі позиції жінок (Надя, Анна) у сучасному світі: «Сильна раннього жіночого звабою, не уявляла своїм чоловіком нікого, привабливість заміжжя померкла від прикладу розлучених жінок, які легко обходяться без сімейної скляної фортеці, без чоловічого заробітку; материнство здавалось непотрібно-розкішною забавою, але, якщо знайдеться дитина, вона дасть їй і догляд, і раду, дасть сама, як і багато жінок її віку!..» [3, с. 16]. «Безумовно, у текстуальному світі Є. Пашковського між чоловіком і жінкою – велика прірва, котру не подолати, тому що жінка стала частиною смертоносного міста, вона вже не спроможна любити, не спроможна дарувати життя» [2, с. 97]. Результатом перебування у місті Андрія стає тотальне розчарування, руйнування ідеалізованих мрій про дружню сільську родину і непереборне бажання повернутися до рідного села.

Остання відмінність проявляється у життєвій філософії мешканців. Як бачимо, автор зосереджує увагу на химерності міста для сільської людини. Є. Пашковський вводить до тексту роману символічне повернення героя до ідеального сільського часопростору: «золоте дно дитинства і незмивна проклятість безчасся виштовхувала назад» [3, с. 65]. Для сільського мешканця свято рідної землі і рідної домівки понад усе, воно – святе, чого ми не можемо сказати про городян. «Свято рідної землі дає «впевнений спокій» у завтрашньому дні, надає позитивних емоцій, ліричної настроєвості, душевної міцності, долає самотність і тривогу. Але такий стан примирення зі світом можливий тільки як інтермецо, оскільки сільський ідеальний світ давно уже в минулому – дитинства, юності вже не повернеш» [2, с. 95]. На прикладі Андрія автор доводить, що життя у місті селянина призводить до екзистенційної нудьги, роздвоєння, імітації усіх цінностей (імітація дому, кохання, створення сім'ї тощо).

Отже, виокремлені нами аспекти на мікрорівні міжкультурної комунікації дозволяють говорити про реальний міжособистісний конфлікт між сільським і міським способами буття для мешканців. Такий конфлікт породжує екзистенційні зміни на багатьох рівнях життя людей. За допомогою метафор і символів Є. Пашковський акцентує увагу читачів

на породжені своєрідною міжкультурною комунікацією проблеми сучасного суспільства: пристосування до стрімкого і безжалюного темпу і стилю життя у місті, наростаючу з кожним днем фемінізацію жінок і поступовий відхід, хоч і не підсвідомий, від лона рідної землі.

Наше дослідження стало ще одним на шляху до вивчення аспектів функціонування форми міжкультурної комунікації «місто / село» у романі Є. Пашковського «Свято», а надто у добу, коли урбаністична література стала невід'ємним аспектом сучасної культури і життя.

Література:

1. Бацевич Ф. Словник термінів міжкультурної комунікації / Ф. Бацевич [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://terminy-mizhkult-komunikacii.wikidot.com/k>
2. Вертипорох О. Роман Євгена Пашковського «Свято»: традиційна і постмодерна семантика бунту / О. Вертипорох // Вісник Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького / Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького. – Черкаси, 2008. – Вип. 138. – С. 92–100. – (Філологічні науки).
3. Пашковський Є. Свято / Є. Пашковський // Дніпро. – 1989. – № 9–10. – С. 4–87.

УДК 82:81:821.161.2:821.112.2

Р. А. Гончарук,

Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ КОНЦЕПТУ «ЩАСТЯ» НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ (НА МАТЕРІАЛІ ПОЕЗІЙ Г. ГЕЙНЕ В ПЕРЕКЛАДІ Л. УКРАЇНКИ)

У статті розглядаються переклади художнього концепту «щастя» в поезіях збірки «Книга пісень» Г. Гейне. Здійснена спроба аналізу оригінальних поетичних творів та їх перекладу на українську мову дозволяє виявити певні розбіжності в текстах оригіналу та перекладу, які зумовлені ментально, літературно та культурно і які дають змогу глибше зрозуміти акценти, виражені в мові оригіналу.

Ключові слова: художній концепт, переклад, лірика, мотив, образ.

В статье рассматриваются переводы художественного концепта «счастье» в поэзиях сборника «Книга песен» Г. Гейне. Осуществленная попытка анализа оригинальных поэтических произведений и их перевода на украинский язык позволяет обнаружить некоторые несоответствия в текстах оригинала и в переводах, которые обусловлены ментально, литературно и культурно и дают возможность глубже понять акценты, выраженные в языке оригинала.

Ключевые слова: художественный концепт, перевод, лирика, мотив, образ.

This article reviews the translation of the concept art of «happiness» in the poetry collection «Book of songs» H. Heine. An attempt to analyze the original poetic words and their translation into Ukrainian reveals some differences in the original text and translation, that are caused mentally, literary and cultural, and allow to better understand the emphasis expressed in the original language.

Keywords: artistic concept, translation, lyrics, tune, image

Постановка проблеми. Творчості Лесі Українки присвячено на сьогоднішній день величезну кількість досліджень, проте з часом стають актуальними нові аспекти творчості поетеси, котрі ще недостатньо вивчені як у вітчизняному так і в зарубіжному літературознавстві. Одним з таких аспектів є аналіз перекладів Лесі Українки, а саме аналіз перекладів художніх концептів. Концепт «щастя» в перекладах Лесі Українки поезій Г. Гейне є **предметом** нашої розвідки. **Актуальність** дослідження зумовлена зростанням інтересу до перекладацької творчості української поетеси та незначною кількістю досліджень теми концептів у її поезіях. **Основний метод дослідження** – порівняльний та контекстний аналіз, зіставлення форми та змісту оригінальних поезій та їх перекладів на українську мову.

Виклад основного матеріалу. В сучасну епоху інтеграції особливої ваги набуває міжкультурна комунікація, одним з найважливіших елементів якої є переклад. У своїй сутності будь-яка міжкультурна комунікація являє собою переклад концептів однієї культури на мови інших культур. І саме тут виникає багато проблем, які надають величезний простір для досліджень.

Актуальність використання терміну «концепт» пов'язана із розвитком когнітивного напрямку у психології, мовознавстві та появою спеціальних дисциплін: когнітивної психології, психолінгвістики та когнітивної лінгвістики. Поштовхом до активізації когнітивістики слугували дослідження зарубіжних вчених: Ж.Р. Андерсона [3], Р. Джекендоффа [12], Дж. Лакоффа [6] та ін.

Термін «концепт», що є ключовим і для нашої розвідки перебуває в обігу серед науковців порівняно нещодавно – з другої половини двадцятого століття. Концепт є основною одиницею нової науки – концептології, яка, на відміну від культурно-історичної школи, в якій література розглядається як ілюстрація суспільної думки, проявляє інтерес до літературного тексту з точки зору виражених в ньому концептів. І, хоча, термін «концепт» є усталеним терміном для концептології, зміст даного поняття суттєво варіюється в концепціях різних наукових шкіл та окремих вчених. Справа в тому, що «концепт» (лат. *conceptus* – зміст поняття, акт «схоплення») смислів речі (проблеми) в єдності мовленнєвого висловлювання [8]) – категорія мисляча, яку неможна спостерігати, і тому це дає великий простір для її трактування. Дана категорія фігурує сьогодні в дослідженнях філософів, логістів, психологів, культурологів та несе на собі сліди усіх цих нелінгвістичних інтерпретацій. Вперше на просторах радянської науки термін «концепт» вжив С. А. Аскольдов-Алексєєв в 1928 році і визначив його як «уявне утворення, котре замінює нам в процесі думки невизначену кількість предметів одного й того ж роду» [4, с. 269]. Приблизно в той же час Д. С. Ліхачов використовував поняття «концепт» для позначення узагальненої розумової одиниці, яка відображає та інтерпретує явища дійсності залежно від освіти, особистого досвіду, професійного та соціального досвіду носія мови та, будучи певним чином узагальненням різних значень слова в індивідуальній свідомості носіїв мови, дозволяє тим, хто спілкується, долати індивідуальні розбіжності в розумінні слів, що існують між ними [7, с. 281]. А. Вержбицька під «концептом» розуміє «об'єкт із світу «Ідеальне», який має ім'я та відображає певні культурно-зумовлені уявлення людини про світ «Дійсність». А сама дійсність дана нам в мисленні (не у сприйнятті) саме через мову, а не безпосередньо» [9, с. 3]. Німецькомовний словник термін «концепт» визначає як «ідею, ідеал, уяву,